

Suomi on lukutaidon kärkimaita, mutta tason kehitys on kielteistä. Haasteita on erityisesti koulutuksen tasa-arvon turvaamisessa. Kotitaustan ja alueellisten erojen vaikutus oppimistuloksiin on kasvussa ja ero tyttöjen ja poikien osaamisessa on edelleen suuri.

Samalla kun heikkojen lukijoiden määrä on lisääntynyt, on huippulukijoiden määrä vähentynyt. Alle 25-vuotiaiden lukutaidon taso on heikompi kuin reilu vuosikymmen aikaisemmin, kun taas yli 35-vuotiaiden lukutaito on samassa ajassa jonkin verran parantunut.

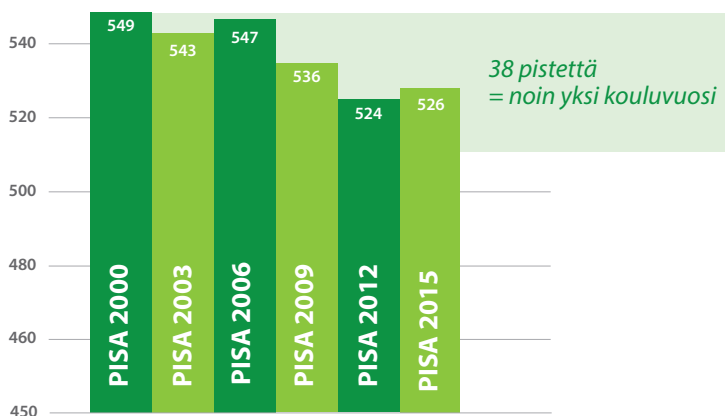
Tällä hetkellä hajonta lukutaidossa on suuri kaikenikäisillä. Parhaiden lukijoiden määrä on kansainvälisesti huipputasoa, mutta samalla heikkojen lukijoiden osuus on suomalaisittain merkittävä. Noin joka kymmenes (11 %) suomalainen kuuluu heikkoihin lukijoihin, joille jatko-opinnot tai työhön sijoittuminen tuottavat vaikeuksia. 370 000 aikuista on siis vaikeuksissa, jos tietoa tulvii paljon, isoina annoksina, tai se on ristiriitaista ja tulkinnanvaraista.^{1, 2}

Kielteisen kehityksen pysäyttämiseksi lukutaito, sen asema ja merkitys yhteiskunnassamme on tunnistettava. Riittävä lukutaito antaa valmiudet osallistua täysivaltaisesti digitaalisen kulttuurimme päivittäisiin toimintoihin. Selvitäkseen arkielämästä on pystyttävä ymmärtämään yhä monimuotoisempia tekstejä ja käsiteltävä entistä pirstaloituneempaa tietoa.

Uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa monilukutaitoon perustuvan ilmiöpohjaisen oppimisen lähtökohtana ovat kokonaisvaltaiset, todelliset ilmiöt, joihin liittyviä tietoja ja taitoja opetellaan oppiainerajat ylittäen. Jotta lapset ja nuoret voivat soveltaa tietotaitoja, tarvitaan hyvää lukutaitoa. Lukutaidon taso on yhteydessä oppimistuloksiin ja antaa pohjan elinikäiseen oppimiseen.³

Keskeistä on tunnistaa lasten ja nuorten lukemiseen liittyvät tarpeet ja toiveet. Uusien lukemisen tapojen ja muotojen etsiminen ja kokeileminen yhdessä lasten ja nuorten kanssa voi laajentaa käsitystä lukemisesta. Suomessa tarvitaan omaa laajaa lukemistapoja selvittävää tutkimusta.

Lukutaidon keskiarvojen kehitys Suomessa

Noin joka kymmenes suomalainen kuuluu heikkoihin lukijoihin

370 000
suomalaista aikuista on lukemisen kanssa vaikeuksissa

¹PISA 15 Ensitutkimus. (Vettenranta et al.) OKM 2016. PISA 2015 -tutkimuksessa oli 73 osallistujamaata, joista 34 on OECD-maita. OECD on taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, jonka tarkoituksena on kehittää ja ylläpitää jäsenmaidensa talouskasvua sekä lisätä yhteiskunnallista hyvinvointia. OECD:n organisoima kansainvälinen koulujen PISA-vertailututkimus järjestetään kolmen vuoden välein. Vuoden 2000 pääaiheena oli lukutaito, 2012 matematiikka ja luonnontiede, 2009 lukutaito, vuonna 2015 luonnontiede. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>

²PIAAC 2012: Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensitutkimus (Antero Malin et al.) OKM 2013. Programme for the International Assessment of Adult Competencies -tutkimusohjelma on käynnistetty Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n aloitteesta. 23 jäsenmaan lisäksi tutkimukseen osallistui myös Venäjä. <http://80.248.162.139/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/okm19.pdf?lang=fi>

³Sulkunen, S. & Nissinen, K. 2012. Heikot lukijat Suomessa. Teoksessa Sulkunen, S. & Välijärvi, J. (toim.) 2012. Kestävä osaamisen pohja? PISA 09, s. 46–61. OKM:n julkaisuja 2012:12. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79125/okm12.pdf>

Vaikka lukutaitotasomme heikkenee, olemme lukutaidon, oppimistulosten ja koulutuksen ykkösmaita.

Yli 60 maata kattavassa lukutaitoselvityksessä Suomi sijoittui ykköseksi. Tutkimuksessa analysoitiin yhteensä 15 erilaista lukutaitoon vaikuttavaa tekijää kuten kirjastojen määrää, lehtien monipuolista lukemista, tietokoneiden käyttömahdollisuuksia ja kulttuurin elinvoimaisuutta.¹ PISA 2015 -tutkimuksessa Suomi oli lukutaidossa neljänneksi paras maa.² Pearson-koulutusyhtiön kansainvälisessä vertailussa Suomen koulutusjärjestelmä ja sen kehittyminen arvioitiin maailman viidenneksi parhaaksi.³ YK:n kestävän kehityksen tutkijoiden raportin mukaan Suomi on maailman viidenneksi onnellisin maa asua.⁴

Maapallon väestön yli 15-vuotiaista 745 miljoonaa eli 14% on täysin lukutaidottomia.⁵ Suomella on mahdollisuus toimia suunnannäyttäjänä ja lukutaidon edistäjänä myös maailmanlaajuisesti. Suomalainen lukutaidon perusteita harjoittava Ekapeli on levinnyt jo kymmeneen maihin kansainvälisesti GraphoGameksi nimettynä verkostona. GraphoGamen avulla sadat miljoonat lukutaidottomat lapset voivat päästä opettelemaan peruslukutaidon.⁶

Suomalainen koulutusjärjestelmä kiinnostaa myös kansainvälisesti. Avainasemassa lukutaidon kielteisen kehityksen pysäyttämiseksi onkin korkealaatuisen ja tasa-arvoisen koulutusjärjestelmämme säilyttäminen.

Suomi kansainvälisissä vertailuissa

Lukevin valtio

1. Suomi
2. Norja
3. Islanti
4. Tanska
5. Ruotsi
6. Sveitsi
7. Yhdysvallat
8. Saksa
9. Latvia
10. Hollanti

Vertailussa yhteensä 61 maata

Lukutaito

1. Singapore
2. Hong Kong
3. Kanada
4. Suomi
5. Irlanti
6. Viro
7. Etelä-Korea
8. Japani
9. Norja
10. Uusi-Seelanti

Vertailussa yhteensä 73 maata

Koulutusjärjestelmä ja sen kehittyminen

1. Etelä-Korea
2. Japani
3. Singapore
4. Hong Kong
5. Suomi
6. Britannia
7. Kanada
8. Hollanti
9. Irlanti
10. Puola

Vertailussa yhteensä 40 maata

Maailman onnellisimmat maat

1. Norja
2. Tanska
3. Islanti
4. Sveitsi
5. Suomi
6. Hollanti
7. Kanada
8. Uusi-Seelanti
9. Australia
10. Ruotsi

Vertailussa yhteensä 155 maata

¹World Literacy: How Countries Rank and Why It Matters. Miller & McKenna 2016.

²PISA 15 Ensituloksia. (Vettenranta et al.) OKM 2016. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>

³Pearson, 2014. <http://thelearningcurve.pearson.com/index/index-ranking/overall-score-highest-Pearson-2014>.

⁴<http://worldhappiness.report/ed/2017/>

⁵<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002475/247563e.pdf>

⁶<http://www.lukimat.fi/lukeminen/materiaalit/ekapeli>

Kotona lukeminen vaikuttaa lapsen tulevaan menestykseen enemmän kuin vanhempien tausta.¹ Kotona ääneen lukeminen vahvistaa koko perheen sisäisiä suhteita.²

Vain 25 % suomalaisvanhemmista lukee usein lapsilleen.³ Pohja lukuharrastukselle ja -taidolle luodaan jo varhaislapsuudessa. Vanhempien merkitys lapsen lukutaidolle on ratkaisevinta ennen kuin lapsi oppii itse lukemaan. Vasta puhumaan opetteleva lapsikin nauttii ääneen luettujen lorujen, riimien ja satujen kuuntelemisesta.⁴

Tärkeintä on kannustaa lasta lukemaan ja tarjota siihen suotuisat olosuhteet. Päivittäinen iltasatuhetki on hyvä keino tuoda lukeminen osaksi arkea. Tutkimuksen mukaan erityisesti isän ääneen lukeminen edistää lasten kielellistä kehitystä ja sanavarastoa.⁵

Lapselle lukemisella on yhteys parempaan koulumenestykseen ja koulumyönteisyyteen. Lapsen sanavarasto kasvaa ja monipuolistuu. Tarinoiden myötä lapsen mielikuvitus, eläytymiskyky ja empaattisuus vahvistuvat. Lapsi, jolle luetaan säännöllisesti, on oikeudenmukaisempi ja pärjää paremmin porukassa.¹

Koti, laadukas varhaiskasvatus ja koulu sekä kirjasto yhdessä antavat raamit ja mahdollisuudet lapsuuden ja nuoruuden lukuharrastuksen kehittymiselle. Lukutaito kehittyy vain aktiivisesti ja monipuolisesti sitä käyttämällä. Lapsuudessa omaksutut lukemisen tavat ja aktiivisuus vaikuttavat merkittävästi nuoruuden ja aikuisuuden tottumuksiin.

Menen
kouluun
mielelläni.

Lapsi, jolle
luetaan päivittäin

Lapsi, jolle
luetaan harvoin

Lapsi, jolle luetaan, viihtyy
paremmin koulussa

Olen
oikeuden-
mukainen
kaveri
muille

Lapsi, jolle
luetaan päivittäin

Lapsi, jolle
luetaan harvoin

Lapsi, jolle luetaan, pärjää
paremmin porukassa

¹Vorlesestudie 2015: Vorlesen – Investition in Mitgefühl und solidarisches Handeln. Stiftung Lesen. <https://www.stiftunglesen.de/download.php?type=documentpdf&id=1666>

²Vorlesestudie 2014: Vorlesen – Macht Familien stark. Stiftung Lesen. <https://www.stiftunglesen.de/download.php?type=documentpdf&id=1357>

³PIRLS 2011 Enemmän iloa oppimiseen. Jyväskylä 2012. (Uudet tutkimustulokset julkaistaan syksyllä 2017.) <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisu-luettelo/julkaisut/2012/d107>

⁴Heikkilä-Halttunen, Päivi: Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen, Atena 2015

⁵Duursman Elisabeth: The Effects of Fathers' and Mothers' Reading to Their Children on Language Outcomes of Children Participating in Early Head Start in the United States. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*. Vol 12, No 3 (2014) http://www.mensstudies.info/OJS/index.php/FATHERING/article/view/682/pdf_212

Tyttöjen ja poikien välinen ero lukutaidossa on Suomessa suurempi kuin missään muussa OECD-maassa. Vuoden 2015 PISA-tutkimuksessa 15-vuotiaat tytöt olivat poikia noin vuoden edellä lukutaidossa. Ero on hieman pienentynyt vuoteen 2012 verrattuna.

Heikolle taitotasolle pojista jää 16 %, kun tytöistä heikkoja lukijoita on 7 %. Pojista erinomaisen lukutaidon tason saavuttaa vain 9 %, tytöistä taas 19 %. Erinomaisten lukijoiden osuus vähenee edelleen.^{1,2}

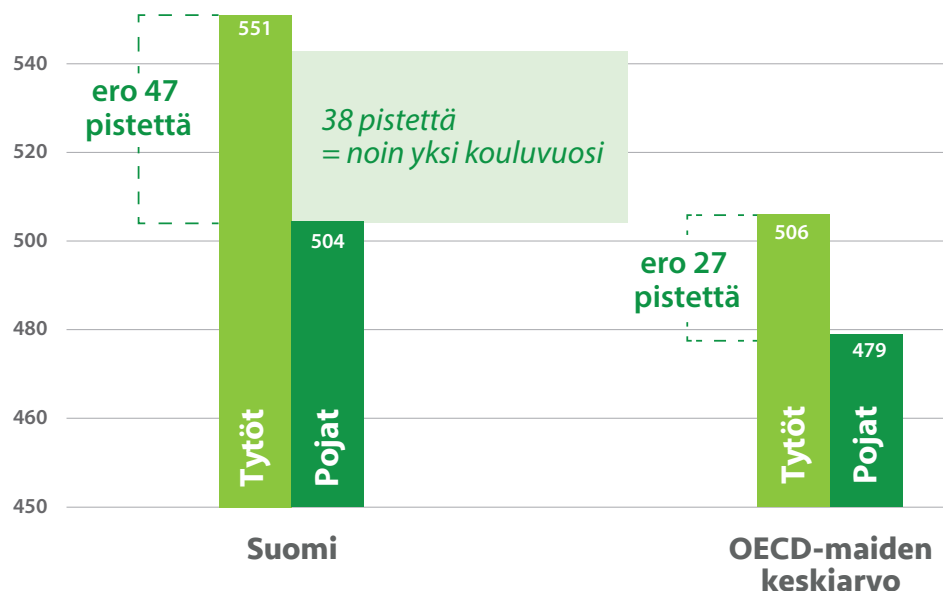
Kouluikäisten tutkimuksissa sukupuolten väliset erot erityisesti lukutaidossa ovat Suomessa aina olleet isot. Heikon lukemismotivaation taustalla on usein heikko itseluottamus: oppilas on oppinut uskomaan, että hän ei osaa lukea, eikä siksi lue. Koska hän ei lue, hänen lukutaitonsa pysyy heikkona.³

Poikien lukutaidon tunnistamisessa ja kehittämisessä on tärkeää löytää poikia kiinnostavia tekstejä ja tekstityyppejä, ja laajentaa käsitystä lukemisesta. Jos kaunokirjallinen teos ei tunnu omimmalta lukemisen muodolta, voi kannustaa vaikka tietokirjojen tai rap-lyriikoiden pariin. Olisi myös tärkeää saada lukemiselle positiivisia roolimalleja.

Lukemisen uudet muodot, kuten sähköiset formaatit saattavat innostaa erityisesti poikia lukemaan. Esimerkiksi englantilaisen lukutaitojärjestön tutkimuksessa sähkökirjan helppo saatavuus lähes puolitti niiden poikien määrän, jotka kokivat lukemisen vaikeaksi. Myös positiivisesti lukemiseen suhtautuvien poikien määrä kasvoi lähes puolella.⁴

Vastaavasti Lukukeskuksen Sanat haltuun -hankkeessa nuorten ammattiin opiskelevien miesten lukemotivaatioon vaikutti ratkaisevasti oivallus, että lukeminen ei liity pelkästään kirjoihin, vaan luettavat tekstit voivat olla lyhyempiäkin katkelmia ja eri tyylilajeista. Motivointikeinona voi olla myös kirjallisen työskentelyn korvaaminen keskustelulla - kun tekstistä voi jutella, se kannustaa etenkin lukihäiriöisiä ja keskittymiskykynsä kanssa kamppailevia poikia.

Tyttöjen ja poikien välinen ero lukutaidossa

¹PISA 15 Ensituloksia. (Vettenranta et al.) OKM 2016. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>

²PIRLS 2011 Enemmän iloa oppimiseen. Jyväskylä 2012. <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2012/d107>

³Millä eväillä uuteen nousuun? PISA 2012 tutkimustuloksia. OKM 2015:6. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75126>

⁴Picton, I. and Clark, C. (2015). The Impact of Ebooks on the Reading Motivation and Reading Skills of Children and Young People: A study of schools using RM Books, London: National Literacy Trust. http://www.literacytrust.org.uk/assets/0002/9076/The_Impact_of_Ebooks_final_report.pdf

Vieraskielisten oppilaiden määrä perusopetuksessa on lähes kaksinkertaistunut 10 vuoden aikana.¹ Yhä useampi Suomessa asuva henkilö käyttää suomea toisena tai vieraana kielenä.

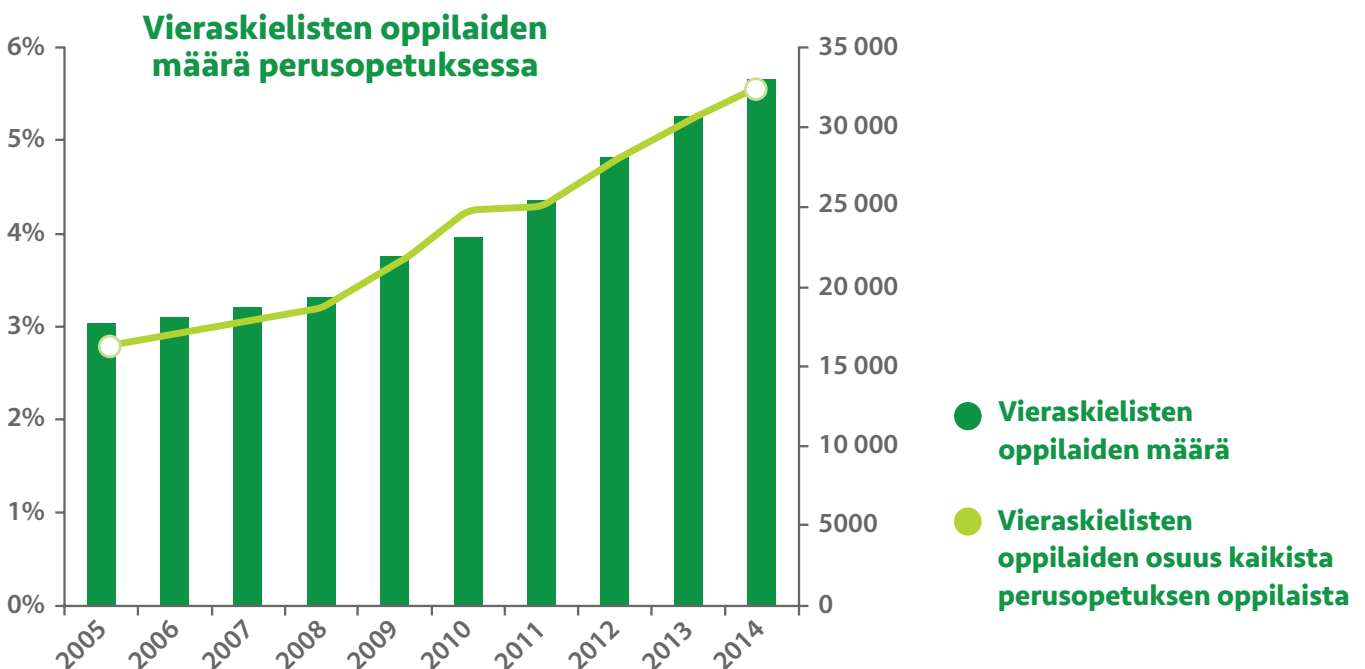
Monikielisyys kasvaa merkittävästi huomioidaan peruskoulun opetussuunnitelmassa, jonka mukaan opetus tukee oppilaan monikielisyyttä hyödyntämällä kaikkia, myös oppilaan vapaa-ajalla käyttämiä kieliä. Oppilasta ohjataan tiedostamaan kielellisten ja kulttuuristen identiteettien monikerroksisuutta.²

Vielä toisen polven maahanmuuttajista lähes 30 % ei saavuta opiskelusta ja useista töistä suoriutumiseen riittävää lukutaitoa. Muussa väestössä vastaava osuus on noin 10 %. Maahanmuuttajataustaisissa oppilaissa on ei-maahanmuuttajataustaisia enemmän heikkoja lukijoita. Myönteistä kehitystä on kuitenkin jo tapahtunut. Osaamisen ero kantaväestöön ja OECD-maiden keskiarvoon on hieman kaventunut vuodesta 2012.³

Maahanmuuttajien suomen tai ruotsin kielen taidon parantaminen on ensiarvoisen tärkeää lukutaidolle ja oppimiselle. Tämän lisäksi on tarpeen tukea oman äidinkielen osaamista ja kehitystä; mitä paremmin oppilas hallitsee äidinkieltä, sitä paremmin hän oppii vieraan kielen ja menestyy koulussa.⁴

Lasten ja nuorten saatavilla tulisi olla kirjallisuutta ja tekstejä omalla äidinkielellä. Esimerkiksi monikielinen kirjasto tarjoaa kaikkialla Suomessa mahdollisuuden lukea kirjallisuutta n. 80 kielellä. Maahanmuuttajanuorten lukutaidon kehittäminen vaatii yhteiskunnalta monipuolista ja moniammatillista tukea.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden vahvuutena on positiivinen asenne koulua ja oppimista kohtaan. Kantaväestöön verrattuna heillä on vahvempi kouluun kuulumisen tunne ja myönteisempi käsitys koulussa oppimisesta ja opitusta.¹ Asenteella ja motivaatiolla on yhteys oppimiseen, mikä luo hyvän pohjan opiskelulle.

¹Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 12/2015. https://www.vtv.fi/files/4801/12_2015_Maahanmuuttajaoppilaat_ja_perusopetuksen_tuloksellisuus.pdf

²Peruskoulun opetussuunnitelmat, Opetushallitus http://oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet

³PISA 15 Ensituloksia. (Vettenranta et al.) OKM 2016. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>

⁴Maahanmuuttajien kieliopetus: Oikotietä ei ole. Hannele Jäämeri. Suomen Kuvalehti 2009.

<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/maahanmuuttajien-kieliopetus-oikotietä-ei-ole/>

Suomen korkeatasoinen koulutusjärjestelmä ja kattava kirjastoverkko lisäävät tasa-arvoa ehkäisemällä sosioekonomisesta taustasta syntyvää eriarvoisuutta.

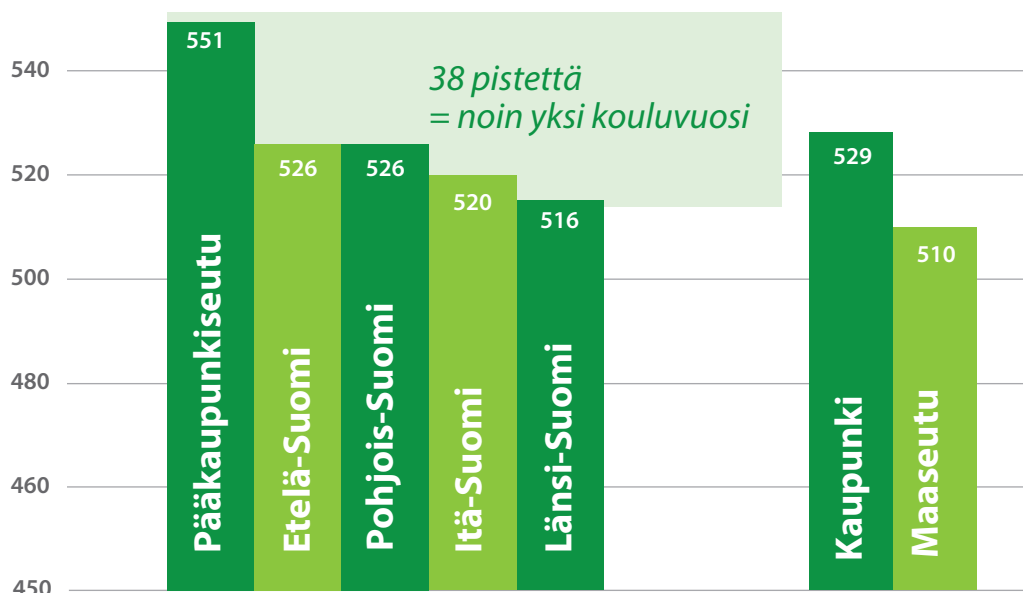
Merkit eriarvoisuuden lisääntymisestä ovat hälyttäviä. Huono-osaisimpien perheiden lasten lukutaito on heikentynyt eniten, kun hyväosaisissa perheissä lukutaidon taso on pysynyt hyvänä. Varhaisten perustaitojen kehittymiseen vaikuttavat erittäin paljon kodin aineelliset ja henkiset resurssit sekä kodin asenteet. Merkittävä osa oppimiseroihin johtavista syistä syntyy jo ennen koulunkäynnin aloittamista.¹

Peruskoulun tulisi tarjota kaikille nuorille osaamisen tason, joka mahdollistaa jatko-opinnot ja ta-soittaa siten koti- tai alueellisesta taustasta syntyviä eroja. Tasa-arvoisten oppimismahdollisuuksien turvaaminen jatkossakin on ensiarvoisen tärkeää. Jopa historiallisena voidaan pitää tulosta, jonka mukaan kotitaustan vaikutus oppimistuloksiin on Suomessa voimistunut, kun muissa OECD-maissa vaikutus on pysynyt ennallaan.²

Ensimmäistä kertaa alueelliset erot osaamisessa ovat merkittäviä. Pääkaupunkiseudulla pistemäärät olivat edelliseen mittauskertaan verrattuna kaikilla osaamisalueilla nousseet, muilla alueilla tulokset laskivat. Suurin ero lukutaidossa on Länsi-Suomen ja pääkaupunkiseudun välillä. Ero vastaa lähes vuoden oppimäärää. Sen sijaan eri koulujen väliset erot eivät Suomessa edelleenkään ole tilastollisesti merkittäviä.²

Kattava kirjastoverkkomme on merkittävä lukutaidon edistäjä ja ylläpitäjä - kirjastoa pidetään tärkeimpänä kulttuuripalveluna. Yli 90 % suomalaisista on sitä mieltä, että on vähintäänkin melko tärkeää, että oman asuinpaikkakunnan palveluihin kuuluu kirjasto.³

Suomalaisten nuorten lukutaito alueittain

¹TIMSS-tutkimus. Lapsuudesta eväät oppimiseen. Neljännen luokan oppilaiden matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen. Kansainvälinen TIMSS-tutkimus Suomessa. (Vettenranta et al.) <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2016/KTL-D117.pdf>

²PISA 15 Ensituloksia. (Vettenranta et al.) OKM 2016. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>

³Suomalaisten näkemykset kulttuurista 2013, Suomen kulttuurirahaston kyselytutkimus. https://skr.fi/sites/default/files/tiedostot/Suomalaisen_nakemykset_kulttuurista_2013.pdf

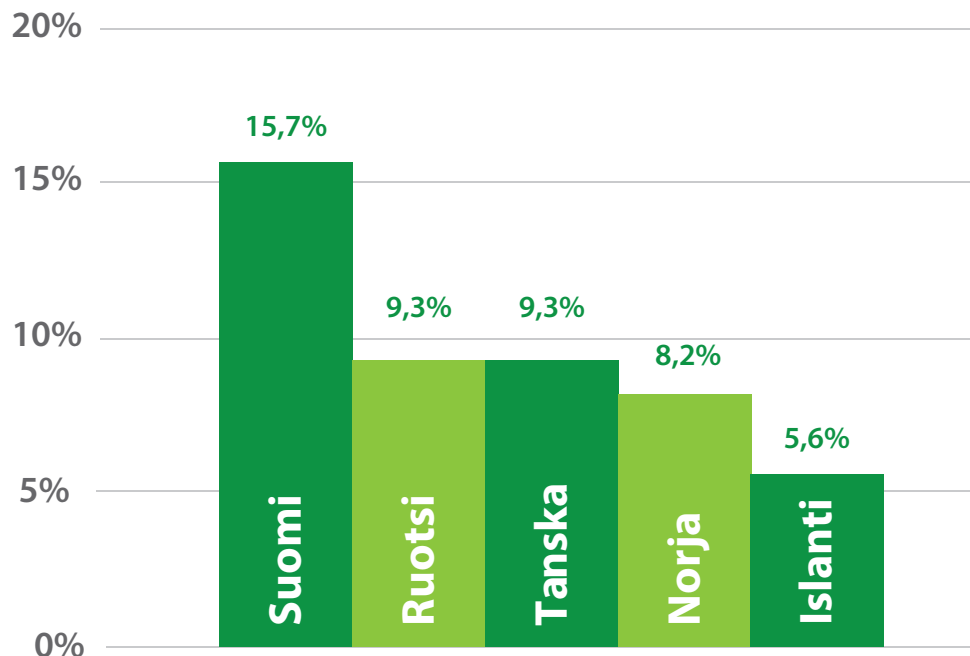
Lähes 16 % suomalaisista 20–24-vuotiaista nuorista on kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Suomessa on selvästi enemmän syrjäytyneitä nuoria kuin muissa Pohjoismaissa.¹

Yksi tehokkaimpia syrjäytymistä ehkäiseviä tekijöitä on opintojen jatkaminen peruskoulun jälkeen. Lukumotivaation ja -innon ylläpitäminen sekä koulumenestyksen mahdollisiin ongelmiin puuttuminen on tärkeää jo ajoissa peruskoulussa. Ihmiset, jotka lukevat enemmän, saavuttavat todennäköisemmin korkean koulutustason ja menestyvät työelämässä. Lukutaidon taso on monissa tutkimuksissa yhdistetty yleiseen elämässä menestymiseen.^{2,3}

Lukutaidoton ihminen jää helposti yksin. Lukutaito on yksi demokratian toteutumisen edistäjä, ja sen voidaan nähdä vahvistavan sosiaalista identiteettiä, yhteisöjen voimaantumista ja yhteiskunnallista tasa-arvoa.⁴ Lukutaito antaa pohjan pärjätä informaatioyhteiskunnassa ja nykyisessä työelämässä. Mediakentän laajentuessa kriittinen lukeminen on yhä tärkeämpää.

Lukutaitoa tulee jatkuvasti päivittää ja peilata vallitseviin olosuhteisiin. Lukutaito ei merkitse vain mekaanista osaamista tai kielioppia. Avainasemassa on kyky omaksua tietoa ja tarkastella tekstiä monelta kantilta. Kuten muitakin kykyjä, lukutaitoa voi kehittää ja ylläpitää koko elämänsä ajan.

Syrjäytyneiden nuorten määrä Pohjoismaissa

¹Eurostat, 8/2016 <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7590616/3-11082016-AP-EN.pdf/c0393ef3-2ea1-455a-ab64-2271c41fd9d4>

²McCracken, Mike & T. Scott Murray 2009. The Economic Benefit of Literacy: Evidence and Implications for Public Policy. DataAngel

³Dugdale, George & Christina Clark 2008. Literacy changes lives: An advocacy resource. London: National Literacy Trust. http://www.literacytrust.org.uk/assets/0002/3684/Literacy_changes_lives_2014.pdf

⁴UNESCO: http://www.unesco.org/education/GMR2006/full/chapt5_eng.pdf

Lukemisella on lukuisia terveyttä ja hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Pitkäaikaista muistin käyttöä ja tarinan hallintaa vaativa lukeminen tarjoaa vastapainoa kiireiseen ja lyhytjännitteiseen työelämään. Lisäksi se kehittää sosiaalisia taitoja, viestintä- ja empatiakykyä sekä parantaa keskittymiskykyä.^{1, 2, 3, 4}

Sussexin yliopiston tutkimuksen mukaan lukeminen on tehokas tapa alentaa stressitasoa. Jo kuudessa minuutissa lukemisen jälkeen syke alkaa laskea ja lihasjännitys vähentyy. Kaunokirjallisuuden lisäksi myös tietokirjojen ja sanomalehtien lukemisella on sama vaikutus.⁵

Lukemisharrastuksella voidaan hidastaa ikääntymisen haittoja, kuten aivojen rappeutumista ja demensian puhkeamista.⁶ Aikuisilla paljon lukevilla tehdyt aivotutkimukset ovat osoittaneet laajojen aivoalueiden aktivoituvan pitkää, tarinallista tekstiä luettaessa. Tutkimukset osoittavat lukemisesta olevan etuja muistijärjestelmille ja erityisesti muistin säilymiselle ikääntyessä.⁴ Kirjoja ahkerasti lukevien eliniän on havaittu olevan 2 vuotta pidempi kuin ei-lukevilla.⁷

Lukemisen stressiä alentava ja rentouttava vaikutus voi itsessään edesauttaa unta.⁸ Perheissä, joissa luettiin iltasatu, 1-6-vuotiaan lapsen yöuni kesti puoli tuntia pidempään kuin perheissä, joissa lukemista ei harrastettu.⁹

Lukuharrastus

**6 minuuttia
lukemista**

**syke alkaa laskea ja
lihasjännitys vähentyy**

**Lapset, joille
luetaan iltasatu**

**nukkuvat puoli
tuntia kauemmin
kuin lapset, joille ei
lueta iltasatua**

¹ Watson, E. M. (2015). The importance of leisure reading to health sciences students: results of a survey. Health Information & Libraries Journal <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/hir.12129/abstract>

² Reading Literary Fiction Improves Theory of Mind. Kidd & Castano 2013. Science 03 Oct 2013: 1239918. <http://science.sciencemag.org/content/early/2013/10/02/science.1239918.full>

³ Short- and Long-Term Effects of a Novel on Connectivity in the Brain. (Berns et al.) BRAIN CONNECTIVITY Volume 3, Number 6, 2013. <http://online.liebertpub.com/doi/pdf/10.1089/brain.2013.0166>

⁴ Huotilainen, Minna; Peltonen, Leeni: Tunne aivosi, s. 141. Otava 2017.

⁵ <http://www.telegraph.co.uk/news/health/news/5070874/Reading-can-help-reduce-stress.html>

⁶ Life-span cognitive activity, neuropathologic burden, and cognitive aging. (Wilson et al.) NEUROLOGY 81:4, 2013. <http://www.neurology.org/content/81/4/314.full.pdf+html>

⁷ A chapter a day: Association of book reading with longevity. (Bavishi et al.) Social Science & Medicine Volume 164, 2016. <http://www.science-direct.com/science/article/pii/S0277953616303689>

⁸ Evening exposure to a light-emitting diodes (LED)-backlit computer screen affects circadian physiology and cognitive performance. (Cajochen et al.) Journal of Applied Physiology 2011. Volume 110, Number 5. <http://jap.physiology.org/content/110/5/1432.long>

⁹ Heikkilä-Halttunen, Päivi: Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen, Atena 2015

Painettujen tekstien väheneminen yhdistetään usein luku- ja kirjoitustaidon heikkenemiseen. Tekstien eri muodot ja lajit – sähköiset, painetut tai vaikkapa äänitetyt – eivät kuitenkaan ole toistensa kilpailijoita tai vihollisia, vaan kyse on lukemisen ja tekstien monimuotoistumisesta.¹ Ääni- ja e-kirjat sekä erilaiset selkokielliset tekstit voivat nostaa sellaisten henkilöiden lukumotivaatiota ja -innostusta, joille perinteiset painotekstit ovat haastavia tai epämiellyttäviä lukea.

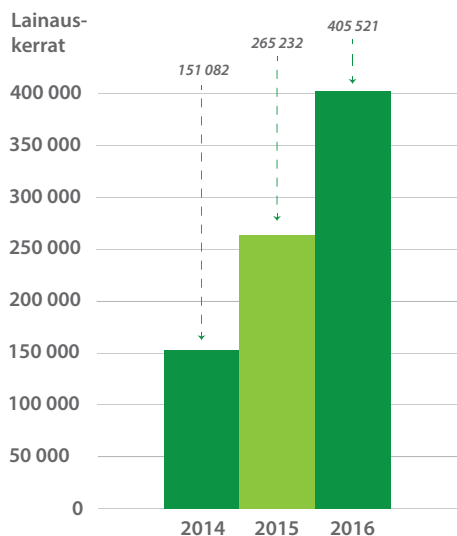
Totutut kirjoittamisen ja lukemisen tavat antavat tilaa uusille, toisiaan täydentäville eri muodoille. E-kirjojen ja digilehtien suosio kasvaa, samalla kun painettujen kirjojen ja sanomalehtien myynti sekä painosmäärät laskevat.^{2,3,4,5}

Toisaalta paperikirja nauttii edelleen kannatusta kaikenikäisten lukijoiden keskuudessa. Lukukeskuksen Uusi lukutaito -tutkimuksessa lapset kokivat paperikirjan selvästi e-kirjaa mielekkäämmäksi kirjan muodoksi.⁶ Samanlaiseen tulokseen lasten ja nuorten osalta ovat päätyneet kansainväliset tutkimukset.^{7,8} Myös 18–30-vuotiaat suomalaiset arvostavat painettua kirjaa selvästi e-kirjaa enemmän.¹

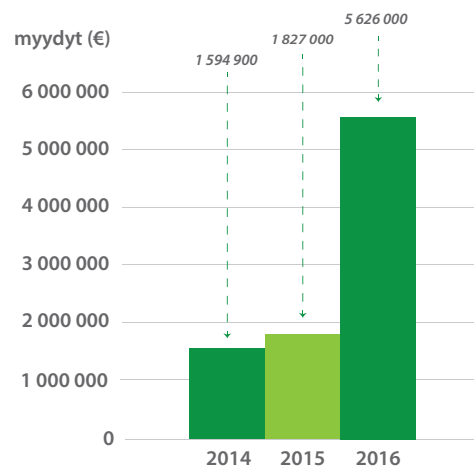
Tutkimukset osoittavat, että vapaa-ajallaan vähemmän lukevat, erityisesti pojat, kokevat erilaiset teknologiavälitteiset tekstit paperiversioita innostavammiksi.^{6,9} Sähkökirjojen helppo saatavuus voikin innostaa uusia lukijoita tekstien pariin. (Ks. fakta 3.) Toisaalta lukutaito ei sellaisenaan siirry digitaaliseen formaattiin, vaan sähkökirjojen lukemiseen täytyy erikseen harjaantua.⁶ Sähkömuotoisten tekstien lukutottumuksia ja niiden vaikutusta lukutaitoon tulisikin Suomessa tutkia lisää.

Suomen kirjamarkkinoista ladattavien sähkökirjojen myynti on vajaan kahden prosentin luokkaa. E-aineistojen kärkimaassa Iso-Britanniassa vastaava osuus on reilu 10 %.^{3,10}

Sähköisten aineistojen lainaukset

Sähköisten aineistojen myynti euroissa

Sisältää ladattavat sähköiset kirjat ja ladattavat äänikirjat.

¹Herkman & Vainikka 2012: Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella.

²Sanomalehtien liiton tilastot 2012–2014. <https://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/levikki>

³Suomen kustannusyhdistyksen tilastot. <http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?language=FIN>

⁴Suomen yleisten kirjastojen tilastot. <http://tilastot.kirjastot.fi>

⁵Kirjavälitys: sähköiset sisällöt 2017. https://www.kirjavalitys.fi/wp-content/uploads/2017/03/Digiaamu_s%C3%A4hk%C3%B6iset-aineistot.pdf

⁶100-vuotiaan Suomen uusi lukutaito -hankkeen loppuraportti. Virpi Tarvainen. Lukukeskus 2016.

⁷Merga, Margaret K. Are teenagers really keen digital readers?: Adolescent engagement in ebook reading and the relevance of paper books today. English in Australia, Vol. 49, No. 1, 2014: 27-37. <http://search.informit.com.au/documentSummary?dn=381519903117510;res=IELHSS>

⁸Merga, Margaret K & Roni, Saiyidi Mat. The influence of access to eReaders, computers and mobile phones on children's book reading frequency. Computers & Education, Vol. 109, 2017: 187-196. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360131517300489>

⁹Picton, I. and Clark, C. (2015). The Impact of Ebooks on the Reading Motivation and Reading Skills of Children and Young People: A study of schools using RM Books, London: National Literacy Trust. http://www.literacytrust.org.uk/assets/0002/9076/The_Impact_of_Ebooks_final_report.pdf

¹⁰The Book Sector in Europe Facts and Figures 2017: <http://fep-fee.eu/-Publications->

Vaikka lukutaito on Suomessa maailman kärkeä, on koululaisten kiinnostus ja motivaatio lukemiseen erittäin matala.¹ Tästä osoituksena on sekin, että hiljattain tehdyn kyselyn mukaan suomalaislasten kiinnostus lukemiseen, kirjoittamiseen ja sanataiteen harrastamiseen on hyvin vähäistä.²

Kodilla on ensisijainen rooli lapsen lukemisen ja lukuinnon synnyttäjänä; jopa kotona olevien kirjojen määrä on ratkaiseva lapsen lukutaidon kannalta.³ Kodin ilmapiirin lisäksi lasten ja nuorten lukuinnostukseen vaikuttaa merkittävästi koulun kirjallisuuskasvatus. Opettajilla on oppilaan lukuharrastuneisuuteen jopa yhtä voimakas vaikutus kuin kavereilla ja vanhemmilla.⁴ Lukutaito-opetuksessa lukuinnon herättäminen onkin tärkeää.

Kouluissa erilaisiin luku- ja kirja-aiheisiin kampanjoihin osallistuminen lisää lasten lukuinnostusta selvästi. Esimerkiksi kirjasto- ja kirjailijavierailut, erilaiset lukudiplomisuoritukset ja kirjaopettajan innostavat lapsia ja nuoria lukemaan tavallista enemmän.^{5, 6, 7, 8, 9, 10, 11} Lukukeskuksen Lukuviikko-kampanja sekä Suuri lukuseikkailu innostavat lapsia ja nuoria lukemisen pariin osallistamalla heitä erilaisilla tapahtumilla, tempauksilla ja materiaaleilla. Vuonna 2016 Lukuviikkoon osallistui yli 100 000 suomalaista. Vanhempien inton lukea lapsilleen Lukukeskus pyrkii vaikuttamaan valtakunnallisella Lue lapselle -hankkeella.

Suomen Kulttuurirahasto ja Kopiosto pyrkivät ehkäisemään lukutaidon eriarvoistumista laajalla Lukuklaani-hankkeella, joka tukee ala-asteiden ja yhtenäiskoulujen lukutaitotyötä.

Monipuolisten vaihtoehtojen ja erilaisten tekstien saatavuus on tärkeä tekijä lapsen ja nuoren lukuinnon herättämisessä ja lukuharrastukseen kannustamisessa. On ratkaisevaa, että oppilaille itsellään on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaisia tekstejä he saavat koulussa luettavakseen.¹² Myös julkisuudesta tutut esikuvat ovat hyviä ja näkyviä lukutaidon kannustajia.

Vuonna 2016 Suomessa ilmestyi 790 uutta lasten- ja nuortenkirjaa, joista 296 kotimaisia.¹³ Kirjavinkkaus on hyvä apukeino mieleisen luettavan löytämiseksi ja vinkkauspalvelua tarjotaan useissa kirjastoissa. Lukukeskuksen julkaisema nuorten Lukufilis-verkkolehti esittelee nuortenkirjallisuuden klassikkoja ja uutuuksia. Lastenkirjainstituutti tallentaa kaikille avoimeen kokoelmaan lasten- ja nuortenkirjallisuutta ja sen tutkimusta ja toimii lastenkirjallisuuden tiedotuskeskuksena.^{14, 15}

¹PIRLS 2011 Enemmän iloa oppimiseen <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2012/d107>

²OKM: Valtakunnallinen koululaiskysely 2017. http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/viidenne-koululaisista-ilman-mieluisaa-harrastusta-ylakoululaisista-jopa-kolmannes

³Millä eväillä uuteen nousuun? PISA 2012 tutkimustuloksia. OKM 2015:6. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75126>

⁴Merisuo-Storm, T. & Soininen, M. 2013. Esi- ja alkuopetusikäisten poikien itsetunto, lukemisasenteet, lukemisiinäkuva ja lukemisen taidot. Teoksessa S. Mahlamäki- Kultanen, T. Hämäläinen, P. Pohjonen & K. Nyyssölä (toim.) Maailman osaavin kansa 2020 – Koulutuspolitiikan keinot, mahdollisuudet ja päämäärät. Raportit ja selvitykset 2013:8. Tampere: Opetushallitus, 82–97. http://www.oph.fi/download/151447_maaailman_osaavin_kansa_2020.pdf

⁵Tutkija: Digitalisaatio asettaa lukutaidolle entistä isommat vaatimukset. 10.10.2016. Meri Alaranta-Saukko. <http://www.suomenmaa.fi/?app=NeoDirect&com=6/3/162904/a078687f57>

⁶Sulkunen, S. & Nissinen, K. 2012. Heikot lukijat Suomessa. Teoksessa Sulkunen, S. & Välijärvi, J. (toim.) 2012. Kestääkö osaamisen pohja?

PISA 09, s. 46–61. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012: 12. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79125/okm12.pdf>

⁷100-vuotiaan Suomen uusi lukutaito -hankkeen loppuraportti. Virpi Tarvainen. Lukukeskus 2016. https://issuu.com/lukukeskus/docs/suomen_uusi_lukutaito_raportti

⁸”Lukeminen on mukavaa, opettavaista ja virkistävää” Mielipidetutkimus Kempeleen kirjaston lukudiplomista Noora Tervola 2015. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/100052/Tervola_Noora.pdf?sequence=1

⁹Miten innostaa lapsia lukemaan? – Kirjaston rooli lukuinnostuksen herättämisessä. Riikka-Liisa Salmia 2014. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/77629/Salmia_Riikka-Liisa.pdf?sequence=1

¹⁰Kirjailijavierailu lukuinnostuksen lisääjänä. Oppilaiden näkemyksiä Kirjailija joka kouluun -vierailuista. Hämäläinen et al. 2014. http://www.lukukeskus.fi/wp-content/uploads/2014/12/KJK_raportti_10122014_valmis.pdf

¹¹Lukuinto-opas. Lukumotivaatiota ja monilukutaitoa koulun ja kirjaston yhteistyönä. http://www.lukuinto.fi/media/materiaalit/lukuinto_opas.pdf

¹²Tytöt ja pojat lukijoina. Lukutaito ja lukuharrastuneisuus neljällä lounaissaomalaisella alakoululla. Rajala 2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51541/URN:NBN:fi:jyu-201610054278.pdf?sequence=1>

¹³Suomen Kustannusyhdistys ry: <http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?reportName=FirstEditionsInPrint.txt&language=FIN>

¹⁴Lukufilis: www.lukufilis.fi

¹⁵Lastenkirjainstituutti: <http://lastenkirjainstituutti.fi>

Kirjojen määrä kotona vaikuttaa lukutaitoon

YLI 200 KIRJAA

Parhaiden lukijoiden kodeissa on yli 200 kirjaa.

0-25 KIRJAA

Heikoimpien lukijoiden kodeissa kirjoja on vähän tai ei lainkaan.

Millä eväillä uuteen nousuun? PISA 2012 tutkimustuloksia. OKM 2015:6.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75126>